

Gotovi ste! – Skončili jste!

Social Watch Report 2014 – Slovinsko

Ajda Pistotnik, Rene Suša; spolek Humanitas

Slovinsko mělo ze všech zemí eurozóny kromě Řecka nejostřejší pokles HDP od roku 2008, i přesto se zatím vyhýbá tomu, aby muselo žádat vnější pomoc, protože vstoupilo do krize s mnohem nižší dluhovou zátěží. Nová vláda oznámila, že se bude dále snažit bailoutu vyhnout tím, že provede změny včetně restrukturalizace bankovníctví, privatizace a důchodových a pracovních reforem. Nicméně chudoba narůstá a mnoho lidí už není schopno pokrýt ani základní potřeby. Odhaduje se, že bez pomoci státu chudoba vzroste na 24 %. Ti, kdo nemohou sehnat práci, byli vytlačeni na okraj pracovního trhu. Výsledkem je, že se Slovinsko připojilo ke státům, kde lidé vycházejí do ulic a požadují větší spravedlnost a vyváženou ekonomiku, více participativní demokracie a vládu práva.

Koncem roku 2011 se vratká slovinská koalice sociálních demokratů (SDs) a jejich partnerů vedených premiérem Borutem Pahorem zhroutila a po volbách byla počátkem 2012 zformována nová pravicová vládnoucí koalice vedená Slovinskou demokratickou stranou (SDS) s premiérem Janezem Janšou v čele. Povolební vyjednávání začalo překvapivě tím, že se největší straně Pozitivní Slovinsko (PS), vedené starostou Lublaně Zoranem Jankovičem, nepovedlo sestavit koalici. Nová vláda rychle projevila sklony k agresivnější neoliberální ekonomice. Premiér Janša předkládal slovenskou vládu premiéra Dzurindy (1998 – 2006) jako model hodný následování a svoje slova také dodržel. Nicméně navrhované strukturální změny vzbuzují silný odpor z mnoha stran.

S výjimkou Řecka prošlo Slovinsko od roku 2008 nejprudším poklesem HDP ze všech členů eurozóny, i přesto se dodnes vyhnulo tomu, aby muselo požádat o mezinárodní pomoc, protože vstoupilo do krize s mnohem nižším dluhem. Ministr financí Janez Susteršič navíc řekl CNN, že Slovinsko bude i přes otřásající se ekonomiku schopné se vyhnout bailoutu tím, že zavede změny jako jsou restrukturalizace bankovníctví, privatizace a reformy v oblasti práce a důchodů. Podobné politické reformy byly slovinské vládě doporučeny Mezinárodním měnovým fondem (MMF) při jeho výroční návštěvě počátkem října. Ale Slovinsko, člena EU, který je považován za „ještě radikálnější než MMF, když přijde na škrty ve veřejných výdajích, snižování mezd a redukci práv pracujících, lze jen těžko považovat za ochránce sociálního státu“.

Koncem roku 2012 byl dřívější premiér Borut Pahor zvolen prezidentem. Zajímavé je, že volební účast byla rekordně nízká (pouze 41,5 %), zatímco veřejné protesty proti politickým elitám a proti korupci a škrty byly velmi silné, a to nejen v hlavním městě Lublani, ale i v dalších menších městech zejména v Mariboru.

Referendum o zákonu o rodině

25. března 2012 se konalo referendum k novému zákonu o rodině, který by měl reprezentovat první komplexní novelu zákona o rodině. Spíše než aby se soustředila na ochranu práv dětí, byla opoziční kampaň zaměřena na práva stejnopohlavních párů, proti nimž vystupovalo mnoho lidí spojených s katolickou církví a politickou pravicí. Lublaňský arcibiskup mluvil o „nezastupitelné roli rodiny“, další tvrdili, že zákon jde proti tradičním rodinným hodnotám a že homosexuální páry by neměly dostat právo na adopci. Slovinsko povolilo oficiální registraci homosexuálních párů v roce 2006, ale negativní výsledek referenda byl v otázce ochrany lidských práv ohrožených skupin jednoznačným krokem zpět.

Rostoucí míra chudoby

Podle Statistického úřadu Slovinska v roce 2011 žilo 273 000 lidí neboli 13,6 % populace pod hranicí ohrožení chudobou, což představuje meziroční nárůst o 19 000 lidí. Jejich čistý měsíční příjem byl méně než 600 eur na dospělého člena domácnosti. Krom toho indikátor materiální deprivace ukazuje, že si mnoho lidí nemohlo dovolit ani některé základní potřeby jako je přiměřené vytápění, pozdě platili hypotéky, nájem, účty a tak dále anebo neměli potřebné zdroje, aby vyrovnali nečekané výdaje. Materiální deprivace byla o 9 % vyšší než předchozí rok. Bez přerozdělovací funkce sociálního státu, která díky sociálním transferům zmírňuje tlak na nízkopříjmové rodiny, by procento rodin, které se ocitají těsně nad prahem chudoby, vzrostlo na 24,2 %. Navíc 32 % domácností už nyní špatně vychází s penězi. Obecně lze říci, že hlavními důvody chudoby a sociálního vyloučení jsou nedostatek pracovních míst a nízké příjmy.

Boj s nezaměstnaností

V době globálního zpochybňování současných sociálních, politických a ekonomických paradigmat, se Slovinsko připojilo k mnoha zemím, kde lidé vyrazili do ulic, aby volali po spravedlivější a vyváženější ekonomice, participativnější demokracii a právním státě. V tuto chvíli je obtížné zhodnotit skutečný stav ekonomiky země, protože mnoho statistik poskytuje zaujatý pohled, zejména pokud jde o údaje o zaměstnanosti. Jasným příkladem je skutečnost, že v roce 2011 bylo 936 000 aktivních zaměstnanců a 111 000 registrovaných nezaměstnaných. V listopadu 2012 zůstal počet registrovaných nezaměstnaných více méně stejný, ale počet aktivních pracujících se snížil na 807 000! To znamená, že v období pouhého jednoho roku bylo téměř 130 000 lidí (více než je současný počet registrovaných nezaměstnaných) vymazáno z veřejného registru osob, které hledají zaměstnání. Asi 40 000 z nich můžeme přičíst neplacené práci v domácnosti, která už se proti dřívějšímu nezapočítává, ale stále nám zůstává téměř 90 000 lidí, o kterých nemáme informace, což je významné číslo, neboť reprezentuje asi 10 % celkové pracovní síly.

Korupce ve vysokých politických funkcích

Počátkem roku 2013 Slovinská nezávislá komise pro prevenci korupce (CPC) oznámila výsledky rok trvajících vyšetřování hlav parlamentních stran ve spojení s jejich majetkovými přiznáními a zákony o poskytování finančních záznamů. Vyšetřování ukázalo, že dva předsedové stran – premiér Janša (lídr vládnoucích SD) a starosta Lublaně Zoran Jankovič (lídr hlavní opoziční strany PS) zákon opakovaně porušovali, tím že CPC správně nedokládali informace o svém majetku. Vyšetřování odhalilo soukromé výdaje a používání fondů neznámého původu (Janša) a možné převádění veřejných zdrojů do soukromých firem (Jankovič) překračující jejich oficiální příjem i našetřený majetek. Premiér Janša zahájil politický protiútok tím, že diskreditoval práci CPC i její pracovníky. Je jasné, že slovinští politici a funkcionáři nejsou ochotni přijmout jakoukoli odpovědnost a místo toho se snaží očernit ostatní.

Protesty, protesty, protesty

Vysoká míra korupce a podvodného chování hlavních postav ekonomické a politické elity kombinované s poklesem kvality života většiny populace vedlo k nahromadění nespokojenosti, která jen čekala na poslední kapku. Nespokojenost a vztek nejprve vybuchly v Mariboru, kde kombinace místních i celostátních faktorů spustila masové protesty proti starostovi a městské radě. Inspirována jejich silou a rozsahem, řada protestů v dalších městech následovala.

Tyto lidové protesty mají několik rovin. Transparenty protestujících a veřejná prohlášení různých skupin, které se zformovaly v průběhu posledních měsíců v roce, přinášejí sice různorodá, ale v zásadě jasná sdělení. Vzpouza je jak lokální (po Mariboru následovaly nepokoje v 27 dalších městech), tak národní, systémová i personální (proti starostům a současné vládě). Malou, přesto důležitou, součástí byl mezinárodní rozměr s požadavky na vystoupení z NATO i protestům proti EU.

I když převládajícím mobilizačním faktorem byl odpor proti klíčovým politickým postavám sjednocený pod heslem „Gotof je!“ („Skončil!“), protestující také volali po systémových změnách – jako například po konci stranické politiky, korupce, krádeží obecného majetku, kasinového kapitalismu a vykořisťování pracujících. Reakce politických elit nebyla překvapivá. Vládnoucí strana na Twitteru označila protestující za zombie socialistického režimu, žoldáky opozice a loutky „kmostrů v pozadí“. Opozice se sice pokoušela něco z protestů získat, ale hnutí nepodpořila kromě toho, že zdůraznila právo na protest. Sdělení protestů bylo jasné – protesty nebyly namířeny jen proti současným radnicím, či vládě, ale proti celému establishmentu.

Hlavní kritikou, kterou dokola opakovala vláda i jí pořízená média bylo, že protestující nemají žádné jasné sdělení a nenabízejí žádná řešení. I když se demonstrující vyjadřovali víc proti, než pro něco konkrétního, občanské iniciativy a hnutí zároveň nabídly přehršel vysoce konstruktivních návrhů pokrývajících celé spektrum potřebných změn. Několik

novin (včetně mainstreamových médií) a jiných internetových portálů otevřelo zvláštní weby, kde byly návrhy shromažďovány a diskutovány ve veřejném fóru. V době psaní této zprávy webová stránka hlavních národních novin *Delo* nabízí 53 článků o transformaci politického systému, 26 o ekonomii, 14 o právním systému a 26 o dalších tématech. Mnoho autorů různorodých profesí i sociálního statusu sdílelo své představy a analýzy. A to bylo pouze jedno z mnoha míst, kde se taková výměna názorů děla: jsou předkládány nové a nové legislativní návrhy – většinou řeší protikorupční opatření, veřejné kontrolní mechanismy a participativní demokracii. Některé návrhy sahají až na ústavní úroveň a padají dokonce návrhy na přijetí zcela nové ústavy.

Maribor – zkouška participativní demokracie

Protesty v Mariboru byly prvním příkladem úspěšného samostatně organizovaného hnutí, které začalo na Facebooku. Facebooková skupina nazvaná „Franc Kangler by měl rezignovat na místo starosty Mariboru“, která mobilizovala první masové protesty, má nyní víc než 400 000 příznivců, a ne všichni jsou obyvatelé Mariboru (město má 95 000 obyvatel). I když se skupina od jakýchkoliv jiných oficiálních požadavků nebo politického programu distancovala, brzy se začaly vytvářet další sociální platformy, kde se lidé organizují s cílem zabránit budoucímu korupčnímu jednání obecních představitelů a jejich poskoků. Některé tyto skupiny mohou v budoucnosti začít tvořit politické strany nebo místní volební koalice a přijít s vlastními kandidáty na pozici starosty, jiné usilují o reformu samotného systému, hledají cesty jak obejít stranickou politickou reprezentaci a obnovit politické rozhodování na městských a okresních shromážděních. První taková shromáždění by měla být zahájena na jaře 2013.

První podnět k takové akci přišel od skupiny nazývané „Iniciativa Mestni zbor“ (Iniciativa Městské shromáždění). Její členstvo je proměnlivé, ve své tiskové zprávě iniciativa vyzývala aby obyvatelé vytvářeli své vlastní místní/okresní iniciativy. Nyní probíhají dva paralelní procesy – prvním jsou protesty proti městské radě, korupci a nepotismu v obci a jejích dotacích, které jsou považovány za odlišné, přesto tvůrčí formy disentu. To doplňuje spíše uvážlivější, strategický proces, kde členové iniciativy analyzují současný stav (kontrolují existující/plánované projekty, deficit v rozpočtu obce, sociální a komunální záležitosti a témata spojená s možnostmi lokální ekonomické aktivity) a možnost podpory místních občanů.

Myšlenkou za oběma těmito procesy je potřeba umožnit kolektivní způsob samosprávy a soběstačnosti. Obecná úroveň politické participace je velmi nízká, což naznačuje nesoulad mezi existujícími „demokratickými“ modely a potřebou nového způsobu přímější demokratické participace. I když je zatím příliš brzy na to, abychom mohli říct, jestli tyto snahy budou mít dlouhodobější dopad, přinejmenším prvního symbolického vítězství bylo dosaženo 31. prosince 2012, kdy starosta Mariboru rezignoval a stal se tak prvním slovinským politikem, který kdy odstoupil kvůli lidovým protestům.

Z originálu <http://www.socialwatch.org/node/15975> přeložila Social Watch ČR.

Poznámky:

CNN Wire Staff; “Minister: Slovenia can avoid bailout despite shrinking economy,”; 2012. Dostupné online: <http://edition.cnn.com/2012/11/20/business/slovenia-finance-minister-sustersic/index.html>

Marja Novak; “IMF says planned Slovenia reforms can avert bailout,” Reuters; 2. října 2012. Dostupné online: <http://www.reuters.com/article/2012/10/02/us-slovenia-imf-idUSBRE8910MS20121002>

Mirovni inštitut; “The Double Crisis of European Integration”. Dostupné online: <http://dpu.mirovni-institut.si/index-e.php>

Joachim Becker; “Social protests and electoral apathy in Slovenia.”. Dostupné online: <http://www.scribd.com/doc/116306748/Joachim-Becker-Social-Protests-and-Electoral-Apathy-in-Slovenia>

“Family Law Struck Down”; STA; 2012. Dostupné online: <http://www.sloveniatimes.com/family-law-struck-down>; “Slovenians reject gay adoption law in referendum; The independent, 26. března 2012. Dostupné online: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/slovenians-reject-gay-adoption-law-in-referendum-7585060.html>

SURS – Statistical office of the Republic of Slovenia, “International Day for the Eradication of Poverty 2012.” Dostupné online: http://www.stat.si/eng/novica_prikazi.aspx?id=5070

SURS, “Statistične informacije št.13, 16.oktober 2012. Dostupné online: <http://www.stat.si/doc/statinf/07-si-008-1204.pdf>

SURS, “Aktivno prebivalstvo, Slovenija, november 2012 – končni podatki.” Dostupné online: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=5263

Změna legislativy důchodů, která vešla v platnost 1. ledna 2013 (vyšší věk/omezení práce za rok) vedla k dřívějším důchodům, ale počty důchodců z listopadu 2011 (594,000) a listopadu 2012 (598,000) ukazují pouze malý přírůstek, evidováno v databázi ZPIZ (Institute of pension and invalidity insurance) http://www.zpiz.si/wps/portal/cognos/msp/upokojenci/prejemniki_pokojnin

KPK – Commission for the prevention of corruption, “Slovenian commission for the prevention of corruption found a number of violations of financial disclosures obligations by the prime minister and the head of the opposition.” Dostupné online: <https://www.kpk-rs.si/en/the-commission/news/-/01/2013/slovenian-commission-for-the-prevention-of-corruption-found-a-number-of-violations-of-financial-disclosures-obligations-by-the-prime-minister-and-the-head-of-the-opposition>

Društvo Integriteta - Transparency International Slovenia, “Zero integrity in Slovenian politics.” Dostupné online: <http://www.integriteta.si/gradiva/clanki/271-zero-integrity-in-slovenian-politics>

kromě případů zmíněných výše, bylo nalezeno mnoho poslanců, kteří používají falešné diplomy a na mnoho vysoko postavených osobností probíhají mezinárodní vyšetřování.

Delo, “Protesti,” 2012. <http://www.delo.si/zgodbe/interaktivno/protesti>

Heslo »Gotof je!« je slangová transliterace sloganu »Gotov je!« použita v Srbsku v průběhu Miloševićova režimu. Delo, “Revolt,” 2012. <http://www.delo.si/revolt/>

Je třeba poznamenat, že současná ústava nikdy nebyla schválena referendem a je v podstatě založená na kopírování německého originálu.

Iniciativa mestni zbor, “Da nam znova ne ukradejo Maribora,” Pekarna Magdalenske Mreže, 10 December 2012. Dostupné online: <http://www.pekarna.org/web/index.php?page=novice&subpage=novica&id=1284>